

Izložba fotografija
RAT SJEĆANJA

Centar za nenasilnu akciju (CNA)
Sarajevo/Beograd

Posvećeni smo radu na izgradnji trajnog mira u regionu bivše Jugoslavije kroz promociju kulture nenasilja, dijaloga i izgradnje poverenja među pojedincima/kama i grupama, te rad na konstruktivnom suočavanju s prošlošću kao jednom od ključnih faktora izgradnje mira.

...Sudeći po spomenicima, kulture sećanja u BiH su suprotstavljene, jednostrane, etnocentrične, ukazuju na podeljenost društva u BiH, oslikavaju kolektivnu viktimizaciju, a ako ne poriču, onda bar ignorišu stradanje drugih. I tu nema velike razlike u odnosu na to ko ih podiže. Spomenici su nam podsetnik koliko smo stradali. To mi može da se razume i kao mi živi. Ako još nismo stradali, tek ćemo, jer nas spomenici, a posebno narativi kojima su inspirisani, podsećaju na dušmane koji su još uvek tu pored nas. Zvanične komemoracije događaja od velike nacionalne važnosti, kojima defiluju političke strukture, obiluju viktimizacijom i govorom mržnje. Može se čuti: „Oni su nas klali“, „Nikada nećemo oprostiti“, ali i: „Da se nikad ne ponovi.“ Međutim, u kontekstu svega izgovorenog to više ima prizvuk – da se nama ne ponovi, a njih će svakako stići zaslužena kazna. Pritom su, naravno, i mi i oni nacionalne/etničke odrednice...

... Pomirenje i konstruktivno suočavanje s prošlošću(...), ne može se smatrati procesom koji će nas dovesti do oprosta i izmirenja sa zločinima. Ništa nas ne može „izmiriti“ sa užasnim zločinima koja su počinjena. To je sa jedne strane proces učenja „kako da se živi sa sećanjem da su zločini deo i naše istorije i našeg grupnog identiteta“. A sa druge strane, proces oslobađanja od narativa kojima smo bili izloženi...

...Utoliko je proces pomirenja usmeren i ka nama samima, ka pročišćenju od nepravde koju smo opravdavali ili ignorisali, on teži da naša društva učini boljim, slobodnijim, bezbednijim i sretnijim, a time poboljša i naš kvalitet života. Proces pomirenja počinje od nas i od doprinosa koji možemo dati da društvo koje doživljavamo kao svoje postane bolje time što će prevladati pošten odnos prema prošlosti, te ličnoj i kolektivnoj odgovornosti za nju...Veliki korak u tom procesu bio bi kada bismo postali svesni i stradanja drugih, pored okupiranosti sopstvenim (u smislu etničke grupe sa kojom se identifikujemo) stradanjem...

... Kada bi jedna zajednica podigla spomenik onima koji su stradali od zločinaca iz redova te zajednice, to bi bio i te kakav korak ka pomirenju. Ne znamo kad će se taj korak dogoditi, ali to vreme će doći. Do tada, imamo spomenike koji mahom ne doprinose pomirenju, već razgradnji krhkog mira. Naravno, nisu ni građeni zarad pomirenja. Na jednom od dijaloga među bivšim borcima koji su ratovali na različitim stranama pričali smo o spomenicima i porukama koje nose, pa su borci sa „one druge“ strane okarakterisali jedan spomenik kao neprikladan i preteći. Na to je jedan od boraca rekao kako je on bio u odboru za izgradnju tog spomenika i dodao: „Kad smo pravili taj spomenik, nismo uopšte mogli da zamislimo da će doći vreme da ćete vi sa druge strane ovamo dolaziti. Sada vidim da to nije bilo u redu.“...

...Zašto Bosna i Hercegovina ne bi bila mesto gde su ljudi uspeli da prebrode neprijateljstva i stradanja iz prošlosti? Zašto čitav ovaj region u kome delimo istoriju i dobar deo kulture ne bi bio takvo mesto? Pa da se ponosimo time što nam je garancija mira poverenje u ljude pored kojih živimo. Mi smo uvereni da je to moguće, da nam je nadohvat ruke. Zavisí samo od nas.

(iz teksta analize spomenika autorice Ivane Franović, u publikaciji „Rat sećanja“)

...Судећи по споменицима, културе сећања у БиХ су супротстављене, једностране, етноцентричне, указују на подељеност друштва у БиХ, осликавају колективну виктимизацију, а ако не поричу, онда бар игноришу страдање других. И ту нема велике разлике у односу на то ко их подиже. Споменици су нам подсетник колико смо страдали. То ми може да се разуме и као ми живи. Ако још нисмо страдали, тек ћемо, јер нас споменици, а посебно наративи којима су инспирисани, подсећају на душмане који су још увек ту поред нас. Званичне комеморације догађаја од велике националне важности, којима дефилирају политичке структуре, обилују виктимизацијом и говором мржње. Може се чути: „Они су нас клали“, „Никада нећемо опростити“, али и: „Да се никад не понови.“ Међутим, у контексту свега изговореног то више има призвук – да се нама не понови, а њих ће свакако стићи заслужена казна. Притом су, наравно, и ми и они националне/етничке одреднице...

... Помирење и конструктивно суочавање с прошлошћу(...), не може се сматрати процесом који ће нас довести до опроста и измирења са злочинима. Ништа нас не може „измирити“ са ужасним злоделима која су почињена. То је са једне стране процес учења „како да се живи са сећањем да су злочини део и наше историје и нашег групног идентитета“. А са друге стране, процес ослобађања од наратива којима смо били изложени...

...Утолико је процес помирења усмерен и ка нама самима, ка прочишћењу од неправде коју смо оправдавали или игнорисали, он тежи да наша друштва учини бољим, слободнијим, безбеднијим и сретнијим, а тиме побољша и наш квалитет живота. Процес помирења почиње од нас и од доприноса који можемо дати да друштво које доживљавамо као своје постане боље тиме што ће превладати поштен однос према прошлости, те личној и колективној одговорности за њу... Велики корак у том процесу био би када бисмо постали свесни и страдања других, поред окупираности сопственим (у смислу етничке групе са којом се идентификујемо) страдањем...

... Када би једна заједница подигла споменик онима који су страдали од злочинаца из редова те заједнице, то би био и текав корак ка помирењу. Не знамо кад ће се тај корак догодити, али то време ће доћи. До тада, имамо споменике који махом не доприносе помирењу, већ разградњи крхког мира. Наравно, нису ни грађени зарад помирења. На једном од дијалога међу бившим борцима који су ратовали на различитим странама причали смо о споменицима и порукама које носе, па су борци са „оне друге“ стране окарактерисали један споменик као неприкладан и претећи. На то је један од бораца рекао како је он био у одбору за изградњу тог споменика и додао: „Кад смо правили тај споменик, нисмо уопште могли да замислимо да ће доћи време да ћете ви са друге стране овамо долазити. Сада видим да то није било у реду.“...

...Зашто Босна и Херцеговина не би била место где су људи успели да преброде непријатељства и страдања из прошлости? Зашто читав овај регион у коме делимо историју и добар део културе не би био такво место? Па да се поносимо тиме што нам је гаранција мира поверење у људе поред којих живимо. Ми смо уверени да је то могуће, да нам је надохват руке. Зависи само од нас.

(из текста анализе споменика ауторице Иване Франовић, у публикацији „Рат сећања“)

Ispred seoskog groblja, i dvadeset godina nakon rata dijelom opasan minskim poljima, nalazi se spomenik ubijenim seljanima sela Laništa u okolini Brčkog.

Испред сеоског гробља, и двадесет година након рата дијелом опасан минским пољима, налази се споменик убијеним сељанима села Ланишта у околини Брчког.

Unutrašnjost hale u kojoj su zatočnici bili mučeni i držani. Nakon višegodišnje borbe sa lokalnim vlastima, dio hale je izdvojen i namjenjen memorijalu. Prvobitnu, privremenu instalaciju koja je na fotografiji, je u međuvremenu zamijenila moderna postavka u renoviranim prostorijama.
Luka, Brčko

Унутрашњост хале у којој су заточеници били мучени и држани. Након вишегодишње борбе са локалним властима, дио хале је издвојен и намјењен меморијалу. Првобитну, привремену инсталацију која је на фотографији, је у међувремену замијенила модерна поставка у реновираним просторијама.
Лука, Брчко

Ulaz u spomen sobu Vojske Republike Srpske u Šamcu. Trošna kuća u kojoj se nalazi u centru gradića, je na prodaju.

Улаз у спомен собу Војске Републике Српске у Шамцу. Трошна кућа у којој се налази у центру градића, је на продају.

Spoljni zid hale u kojoj su zatočeniци bili mučeni i držani. Lijevo
stoji tabla u spomen žrtvama iz Drugog svjetskog rata koje
su tu ubijene. Desno stoji tabla u spomen žrtvama iz rata iz
devedesetih, a u sredini trag skinute table čiji sadržaj lokalne vlasti
nisu odobrile.
Luka, Brčko

Спољни зид хале у којој су заточеници били мучени и држани.
Лијево стоји табла у спомен жртвама из Другог свјетског
рата које су ту убијене. Десно стоји табла у спомен жртвама
из рата из деведесетих, а у средини траг скинуте табле чији
садржај локалне власти нису одобриле.
Лука, Брчко

Pogled na zid pored spomenika, zastava i natpis na zgradi nekadašnje robne kuće.
Spomenik poginulim borcima i civilnim žrtvama grada Šamca.

Поглед на зид поред споменика, застава и натпис на згради некадашње робне куће.
Споменик погинулим борцима и цивилним жртвима града Шамца.

Neobilježeno mjesto stradanja u selu Crkvina
Ulaz u seosku kafanu sa pogledom na skladište stočne hrane
na kojem ne postoji obilježje o stradanju zatočenih civila 1992.
godine.

Необилежено мјесто страдања у селу Црквина
Улаз у сеоску кафану са погледом на складиште сточне
хране на којем не постоји обилежје о страдању заточених
цивила 1992. године.

Detalj sa spomenika palim Obudovčanima iz opštine Šamac,
postavljenim u dvorištu pravoslavne crkve u selu.

Детаљ са споменика палим Обудовчанима из општине
Шамац, постављеним у дворишту православне цркве у селу.

Privremena postavka spomen sobe u pomoćnoj prostoriji obnovljene džamije u selu Ahmići, u čijem dvorištu je kasnije izgrađen i spomenik civilnim žrtvama iz 1993. godine.

Привремена поставка спомен собе у помоћној просторији обновљене џамије у селу Ахмићи, у чијем дворишту је касније изграђен и споменик цивилним жртвама из 1993. године.

Spomenik koji obuhvata sve žrtve srpskih seljana u ratovima i bunama od 1858 do danas. Spomenik obuhvata na jednom mjestu i četnike i partizane iz Drugog svetskog rata. Poslednja žrtva koja se pominje je oficir iz poslednjeg rata, stradao 2000. godine u automobilskoj nesreći.

Obudovac, Spomenik palim Obudovljanima od Protine bune

Споменик који обухвата све жртве српских сељана у ратовима и бунама од 1858 до данас. Споменик обухвата на једном мјесту и четнике и партизанае из Другог светског рата. Последња жртва која се помиње је официр из последњег рата, страдао 2000. године у аутомобилској несрећи.

Обудовац, Споменик палим Обудовљанима од Протине буне

Privremena mermerna tabla iz Ahmića, koja je i kao privremena
već pretrpela izmjene.

Привремена мермерна табла из Ахмића, која је и као
привремена већ претрпела измјене.

Javna rasprava oko pitanja da li spomenik treba uključiti i djecu stradalu na drugoj strani, je zaključena time da je to spomenik isključivo za stradalu djecu opkoljenog Sarajeva.
Detalj sa Spomen-obilježja ubijenoj djeci opkoljenog Sarajeva.

Јавна расправа око питања да ли споменик треба укључити и дјecu страдалу на другој страни, је закључена тиме да је то споменик искључиво за страдалу дјecu опкољеног Сарајева.
Детаљ са Спомен-обилежја убијеној дјeci опкољеног Сарајева.

Spomenik na pijaci Markale podsjeća na dan 5.2.1994. kada je u artiljerijskm napadu ubijeno 67 građana Sarajeva na tom mjestu, u samom centru grada.

Споменик на пијаци Маркале подсјећа на дан 5.2.1994. када је у артиљеријском нападу убијено 67 грађана Сарајева на том мјесту, у самом центру града.

Predratna Dobrovoljačka ulica u Sarajevu je neobilježeno mjesto na kome je na samom početku rata 1992. godine, nakon zarobljavanja streljano nekoliko vojnika Jugoslovenske narodne armije. Grafit "Bosna Bosancima" ispisan je na zidu kuće. Godišnje komemoracije izazivaju veliku napetostu gradu i obezbjeđuje ih veliki broj policajaca, kako bi sprečili izbijanje fizičkog nasilja.

Предратна Добровољачка улица у Сарајеву је необилежено мјесто на коме је на самом почетку рата 1992. године, након заробљавања стрељано неколико војника Југословенске народне армије. Графит "Босна Босанцима" исписан је на зиду куће. Годишње комеморације изазивају велику напетосту граду и обезбјеђује их велики број полицајаца, како би спречили избијање физичког насиља.

Nepregledni redovi bijelih nišana svjedoče o stradanju u Sarajevu
tokom rata 1992-1995.
Šehidsko mezarje na Koševu u Sarajevu.

Непрегледни редови бијелих нишана свједоче о страдању у
Сарајеву током рата 1992-1995.
Шехидско мезарје на Кошеву у Сарајеву.

U okolini stadiona i negdašnjih olimpijskih kompleksa, na mezarju dominira spomenik u obliku minareta džamije.
Šehidsko mezarje na Koševu u Sarajevu

У околини стадиона и негдашњих олимпијских комплекса, на мезарју доминира споменик у облику минарета џамије.
Шехидско мезарје на Кошеву у Сарајеву

NA OVOM SU MJESTU SRPSKI ZLOČINCI
U NOĆI 25/26 8 1992.GODINE ZAPALILI
NACIONALNU I
UNIVERZITETSKU BIBLIOTEKU
BOSNE I HERCEGOVINE
U PLAMENU JE NESTALO VIŠE OD 2 MILIONA
KNJIGA, ČASOPISA I DOKUMENATA
*Ne zaboravite,
pamtite i opominjte!*

ON THIS PLACE SERBIAN CRIMINALS
IN THE NIGHT OF 25th-26th AUGUST 1992 SET ON FIRE
NATIONAL AND
UNIVERSITY'S LIBRARY
OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
OVER 2 MILLIONS OF BOOKS, PERIODICALS
AND DOCUMENTS VANISHED IN THE FLAME
**DO NOT FORGET,
REMEMBER AND WARN!**

Negdašnja zgrada gradske administracije, a prijeratna biblioteka, biser austrougarske arhitekture u Sarajevu, na Baščaršiji, izgorjela je 1992. godine, zapaljena ispaljenim granatama sa položaja Vojske RS-a.
Ulaz u Vijećnicu

Негдашња зграда градске администрације, а пријератна библиотека, бисер аустроугарске архитектуре у Сарајеву, на Башчаршији, изгорјела је 1992. године, запаљена испалјеним гранатама са положаја Војске РС-а.
Улаз у Вјећницу

U Novom Sarajevu, tokom rata su oštećene ili potpuno uništene, sve zgrade borbenim dejstvima.

U podnožju solitera na fotografiji, koji svojim izgledom dosta govori o proteklom ratu, nalazi se tipski spomenik poginulim pripadnicima Armije BiH, kakvih u gradu ima na više mjesta.

У Новом Сарајеву, током рата су оштећене или потпуно уништене, све зграде борбеним дејствима.

У подножју солитера на фотографији, који својим изгледом доста говори о протеклом рату, налази се типски споменик погинулим припадницима Армије БиХ, каквих у граду има на више мјеста.

HAMED)AGO 19.7.1959 - 24.10.1992. MUŠANOVIĆ(MUSTAFA)SAFET 25.5.1973.- 15.8.1993. MUŠANOVIĆ(HASAN)NEDŽIB 10.8.1939-17.4.1995. MUŠA
 IVER 24.1.1961- 23.7.1994. NUKIĆ(HAKIJA)DAMIR 7.3.1969.- 28.6.1992. NURKIĆ(REDŽO)MIRSAĐ 30.11.1957.- 31.8.1992. OKANOVIĆ(MUSTAFA)FARUK 23.
 OSMAN)DAMIR 5.1.1964.- 4.7.1992. OSMANOVIĆ(HAMID)IBRAHIM 2.2.1947.- 24.5.1995. OSMANOVIĆ(ĐULAGA)SAFET 14.6.1953.- 26.7.1994. OSMAN
 U)GOR 28.7.1972.- 2.8.1993. PAVLJAŠEVIĆ(MARKO)ILJA 19.7.1949.- 29.7.1993. PAVLJAŠEVIĆ(GRGA)PEJO 13.1.1961.- 13.1.1993. PEJIĆ(ŠIMO)MIRSAĐ
 GO 27.9.1950.- 9.11.1994. PIRIĆ(MUHAMED)MIRSAĐ 23.10.1969.- 18.1.1994. PUJANIĆ(ŠEVKIJA)HASIB 9.3.1964.- 28.2.1993. PUJANIĆ(İBRAHİM)IZ
 AFIJA)RAFIF 10.8.1972.- 25.5.1995. RAHMANOVIĆ(İBAZ)SEAD 12.3.1966.- 23.3.1992. RAKANOVIĆ(GAVRO)BORAN 13.12.1959.- 3.7.1992. RAMIĆ(E
 İBAZ)NAIL 5.9.1958.- 20.2.1994. RIĐIĆ(ĐEN)LENKO)ZORAN 6.2.1964.- 28.6.1993. SADIKOVIĆ(DŽEMIL)İRENJAMIN 11.11.1973.- 20.6.1995. SADIKOVIĆ(FADIL)İZZET)HALID 28.5.1955.- 27.1.1993. SALİHOVIĆ(SAFFET)İBRAHİM)AZEM 26.10.1962.- 16.1.1994. SELİMOVIĆ(MUHAMED)MIRSAĐ(SABİT)MUSTAFA 3.3.1955.- 25.6.1994. SMALIĆ(MUHAMED)MIRSAĐ 27.7.1954.- 22.8.1993. SPAHIĆ(FABİL)MUHAMED 28.3.1959.- 19.3.1995.- 20.7.1994. STOJAKI(MARKO)ZORAN 4.1.1972.- 1.1.1993. TOČIĆ(ASİM)MUHAMED 1.8.1958.- 17.9.1992. ŠAKAMBET(ADİL)İSMET 8.10.1948.- 4.1.1994. SERİFOVIĆ(HULUSI)ABİLAL 24.1.1951.- 5.8.1961.- 21.5.1994. TANOVIĆ(MAL)MUT)SABİT)FRANCO)MARN 21.12.1960.- 10.3.1992. TOMIĆ(MIRSAĐ)MIRSAĐ 23.7.1961.- 7.5.1995. VASIĆ(PERO)ŽIVKO 6.8.1943.- 19.10.1993.- 23.3.1993. ZEMUN(İRAD)ZO)BAJRAM 13.11.1950.- 4.5.1993.

U parku iznad grada, na obodu šume, pored memorijala koji je izgrađen u sjećanje na žrtve iz Drugog svjetskog rata, nalazi se i ovaj spomenik i mezarje poginuloj djeci, tzv. Aleja mladosti. Spomen obilježje poginulim braniocima Tuzle

У парку изнад града, на ободу шуме, поред меморијала који је изграђен у сјећање на жртве из Другог свјетског рата, налази се и овај споменик и мезарје погинулој дјечи, тзв. Алеја младости. Спомен обиљежје погинулим браниоцима Тузле

Spomen groblje žrtava poginulih na Kapiji 25. maja 1995.
72 osobe uglavnom djeca su poginuli od jedne granate ispaljene
sa položaja Vojske Republike Srpske, koja je pala u centru Tuzle
na 25. maj 1995. (Dan Mladosti u bivšoj Jugoslaviji).

Спомен гробље жртава погинулих на Капији 25. маја 1995.
72 особе углавном дјеца су погинули од једне гранате
испаљене са положаја Војске Републике Српске, која је
пала у центру Тузле на 25. мај 1995. (Дан Младости у бившој
Југославији).

Припремљени, непостављени нишани за жртве сребреничког геноцида.

Припремљени, непостављени нишани за жртве сребреничког геноцида.

Hala u kojoj se pred sahranjivanje drže kovčези sa posmrtnim ostacima жrtava srebreničkog genocida.

Хала у којој се пред сахрањивање држе ковчези са посмртним остацима жртава сребреничког геноцида.

Hala u kojoj se pred sahranjivanje drže kovčezi sa posmrtnim ostacima žrtava srebreničkog genocida. Natpis govori o tome da je ovo mjesto bilo kamp UN snaga, holandskog bataljona, koje su bile stacionirane u "zaštićenoj zoni UN-a".

Хала у којој се пред сахрањивање држе ковчези са посмртним остацима жртава сребреничког геноцида. Натпис говори о томе да је ово мјесто било камп УН снага, холандског батаљона, које су биле стациониране у "заштићеној зони УН-а".

Odraz u staklu bivših vojnika Armije BiH i Vojske Republike Srpske, koji zajedno posmatraju izložbu u memorijalnom centru u Srebrenici.

Одраз у стаклу бивших војника Армије БиХ и Војске Републике Српске, који заједно посматрају изложбу у меморијалном центру у Сребреници.

Zgrada u kojoj je tokom rata postojao logor, kontrolisan od Armije BiH, za zarobljenike, vojnike i civile, uglavnom hrvatske nacionalnosti, je nakon rata privatizovana. Logor Silos u Busovači, neobilježeno mjesto stradanja

Зграда у којој је током рата постојао логор, контролисан од Армије БиХ, за заробљенике, војнике и цивиле, углавном хрватске националности, је након рата приватизована. Логор Силос у Бусовачи, необилежено мјесто страдања

Spomenik stradalima od cisterne napunjene eksplozivom iz 1993.
godine.
Vitez

Споменик страдалима од цистерне напуњене експлозивом
из 1993. године.
Витез

Udovica borca Armije BiH ispred ulaza u spomen sobu.
Šehidska soba, Kruščica kod Viteza

Удовица борца Армије БиХ испред улаза у спомен собу.
Шехидска соба, Крушчица код Витеза

Samo da sjećanje ne izgubi moć govora.
Spomen-obilježje šehidima i poginulim borcima i civilnim žrtvama
rata '92-'95.

Само да сјећање не изгуби моћ говора.
Спомен-обилежје шехидима и погинулим борцима и
цивилним жртвама рата '92-'95.

Lutka iz predratne robne kuće, iskorištena je za postavku.
Spomen soba Armije BiH, Zavidovići

Лутка из предратне робне куће, искориштена је за поставку.
Спомен соба Армије БиХ, Завидовићи

Spomen soba Armije BiH, Zavidovići

Спомен соба Армије БиХ, Завидовићи

Ostatak spomenika bespravno podignutog nakon rata, pa
izmještenog na drugu lokaciju.
Derventa

Остатак споменика бесправно подигнутог након рата, па
измјештеног на другу локацију.
Дервента

U SPOMEN POGINULIM VITEZOVIMA
103. DERVENTSKE BRIGADE
HRVATSKOG VIJEĆA OBRANE

Spomen ploča na lokalnom katoličkom groblju.
Derventa

Спомен плоча на локалном католичком гробљу.
Дервента

Negdašnji spomenik iz Drugog svjetskog rata, redizajniran je nakon poslednjeg rata da obuhvati i žrtve novijih stradanja.

Nekada isključivi simboli, našli su se jedan uz drugog.
Spomenik u Velikoj Sočanici

Негдашњи споменик из Другог свјетског рата, редизајниран је након последњег рата да обухвати и жртве новијих страдања. Некада искључиви симболи, нашли су се један уз другог.

Споменик у Великој Сочаници

Капија обновљене цркве у Возући
Избјегло локално становништво се махом није никада вратило.
Девастирана, па обновљена православна црква, садржи у свом
унутрашњем дијелу спомен плоче жртвима.

Капија обновљене цркве у Возући
Избјегло локално становништво се махом није никада
вратило. Девастирана, па обновљена православна црква,
садржи у свом унутрашњем дијелу спомен плоче жртвима.

U dvorištu pravoslavne crkve u Vozući nađena je masovna grobnica.

У дворишту православне цркве у Возући нађена је масовна гробница.

Nekoliko do temelja srušenih kuća okružuje crkvu u Vozući.

Неколико до темеља срушених кућа окружује цркву у Возући.

Natpis "Bosna zauvijek" i desetine fotografija poginulih u odrazu prozorskog stakla.
Spomen soba Armije BiH, Pištaline, Bosanska Krupa.

Натпис "Босна заувієк" и десетине фотографија погинулих у одразу прозорског стакла.
Спомен соба Армије БиХ, Пишталіне, Босанска Крупа.

Nadahnuti mladić je ostavio patriotsku poruku "I krv svoju za Bosnu moju".

Spomen soba Armije BiH, Pištaline, Bosanska Krupa

Надахнути младић је оставио патриотску поруку "И крв своју за Босну моју".

Спомен соба Армије БиХ, Пишталине, Босанска Крупа

Groblje poginulim "autonomašima" nalazi se na terenu
napuštene kokošije farme.
Spomen-obilježje poginulim pripadnicima Narodne odbrane –
Mezarje "Dubrave"

Гробље погинулим "аутономашима" налази се на терену
напуштене kokoшije фарме.
Спомен-обилежје погинулим припадницима Народне
одбране – Мезарје "Дубраве"

"Duša Bogu
Tjelo Zemlji
Srce Bosni i Hercegovini"
Šehidsko mezarje Kamičani, Kozarac

"Душа Богу
Тјело Земљи
Срце Босни и Херцеговини"
Шехидско мезарје Камичани, Козарац

Prilazni put šumi u kojoj je izvršeno pogubljenje 124 (mahom bošnjačkih) civila 1992. godine vodi pored kuća seljana udaljenih nekoliko stotina metara od gubilišta, koji su tvrdili da nisu ništa čuli ni vidjeli.

Hrastova glavica, Sanski Most

Прилазни пут шуми у којој је извршено погубљење 124 (махом бошњачких) цивила 1992. године води поред кућа сељана удаљених неколико стотина метара од губилишта, који су тврдили да нису ништа чули ни видјели.

Хрстова главица, Сански Мост

Hrastova glavica, Sanski Most
Spomen obilježje

Хрстова главица, Сански Мост
Спомен обиљежје

Ostatak minareta porušene džamije u dvorištu obnovljene džamije, sa tablom na kojoj piše da je srušena "od strane komšija Srba".

Došci-Gornji Kamengrad – Sanski Most

Остатак минарета порушене џамије у дворишту обновљене џамије, са таблом на којој пише да је срушена "од стране комшија Срба".

Дошци-Горњи Каменград – Сански Мост

Spomenik poginulim borcima i civilnim žrtvama Crkvine

Споменик погинулим борцима и цивилним жртвама Црквине

Šehidsko mezarje Kamičani, Kozarac
Većina od 1232 stradalih ljudi su bili civili u životnoj dobi od dvije
do 100 godina, a manji dio čine borci Armije BiH.

Шехидско мезарје Камичани, Козарац
Већина од 1232 страдалих људи су били цивили у животной
доби од двије до 100 година, а мањи дио чине борци Армије
БиХ.

Memorijalni centar Rujani, Crkva sv. Jurja mučenika, Livno.

Меморијални центар Рујани, Црква св. Јурја мученика, Ливно.

Spomen-obilježje svim ubijenim i nestalim Bošnjacima dјeci, ženama i muškarcima žrtvama u Višegradu (Republika Srpska).
Na spomeniku je lokalna vlast uklonila riječ "genocid".

Спомен-обилежје свим убијеним и несталим Бошњацима дјечи, женама и мушкарцима жртвима у Вишеграду (Република Српска).
На споменику је локална власт уклонила ријеч "геноцид".

“U miru”

Vojničko spomen groblje “Mali Zejtinlik”, Sokolac

“У миру”

Војничко спомен гробље “Мали Зејтинлик”, Соколац

Skoro hiljadu boraca Vojske Republike Srpske je sahranjeno ovdje.
Vojničko spomen groblje "Mali Zejtinlik", Sokolac

Скоро хиљаду бораца Војске Републике Српске је
сахрањено овдје.
Војничко спомен гробље "Мали Зејтинлик", Соколац

IBIŠEVIĆ (Islam) NIHA

Višegrad

1985 - 1992

I preko 20 godina kasnije, još uvijek se steže srce.
Višegrad, mezarje

И преко 20 година касније, још увијек се стеже срце.
Вишеград, мезарје

Izložba fotografija „Rat sjećanja“ koju je pripremio Centar za nenasilnu akciju Sarajevo/Beograd je dio opsežnog istraživanja "Ratni spomenici u Bosni i Hercegovini (od 1991.)", na kojem smo godinama radili, skupljali informacije, fotografisali, kako bismo dokumentovali politiku memorijalizacije i kulture sjećanja u Bosni i Hercegovini.

Namjera nam je da ukažemo na to kako izgleda politika sjećanja, te da potaknemo dijalog o modelima memorijalizacije i mogućnostima promjene.

Do sada su ovu izložbu vidjeli ljudi u Sarajevu, Mostaru, Banja Luci, Bihaću, Beogradu, Tuzli, Brčkom, Skoplju, Novom Pazaru, Beču...

Na internet stranici *kulturasjecanja.org* nalazi se pretraživa baza podataka sa velikim brojem podataka i fotografija o kulturi sjećanja u Bosni i Hercegovini.

Ohrabrujemo Vas da nam napišete svoje mišljenje, kritiku, komentare i sugestije na e-mail adresu cna@nenasilje.org

Autori fotografija su Nedžad Horozović i Nenad Vukosavljević

(2018)

Изложба фотографија "Рат сјећања" коју је припремио Центар за ненасилну акцију Сарајево/Београд је дио опсежног истраживања "Ратни споменици у Босни и Херцеговини (од 1991.)", на којем смо годинама радили, скупљали информације, фотографисали, како бисмо документовали политику меморализације и културе сјећања у Босни и Херцеговини.

Намјера нам је да укажемо на то како изгледа политика сјећања, те да потакнемо дијалог о моделима меморализације и могућностима промјене.

До сада су ову изложбу видјели људи у Сарајеву, Мостару, Бања Луци, Бихаћу, Београду, Тузли, Брчком, Скопљу, Новом Пазару, Бечу...

На интернет страници *kulturasjecanja.org* налази се претражива база података са великим бројем података и фотографија о култури сјећања у Босни и Херцеговини.

Охрабрујемо Вас да нам напишете своје мишљење, критику, коментаре и сугестије на имејл адресу cna@nenasilje.org

Аутори Фотографија су Неџад Хорозовић и Ненад Вукосављевић

(2018)